

tet »Anden Verdenskrig« rettelig starter på side 133 og ikke som angivet på side 113.

Ovenstående betragtninger skal tages som udtryk for, at der er tale om en særdeles kompetent byhistorie, som er præget af professionalisme i ordets bedste forstand. Bogen sidste afsnit omhandler byens bestræbelser for at gøre Esbjerg mere kendt udadtil og udnæv-

nelsen af Esbjerg til årets by i 1997. Med »Havneby og storkommune« har Esbjerg fået et smukt og videnstungt punktum for byens historie i anledning af byens 100 års jubilæum, der på én gang føjer sig ind i disse bestræbelser og som vil være udgangspunktet for mange lokalhistoriske studier af byens historie fremover.

Kim Furdal

ØKONOMISK OG SOCIAL HISTORIE

Gunnar Solvang: *Husmandsliv under afvikling. Udvikling og forandring i et sønderjysk landbosamfund 1975-2000 med hovedvægt på de nye tilflyttere.* (Landbohistorisk Selskab og Historisk Samfund for Als og Sundeved, 1999). 404 s., 278 kr.

I de seneste år har både forskere og politikere efterlyst viden om de nye tilflyttere i de danske landdistrikter. I takt med afviklingen af landbrugsbedrifter har tilflytterne gradvist overtaget den tomme boligmasse. Således udgør ikke-landbrugerne i dag i de fleste landdistriktssamfund den største og vigtigste befolkningsgruppe. Hvad får disse mennesker til at vælge landet fremfor byen? Hvilken betydning har de nye tilflyttere for landdistriktssamfundenes fremtidige udviklingsmuligheder? Politikernes interesse for sådanne spørgsmål afspejler sig i Indenrigsministeriets betænkning nr. 1333 fra 1997, hvori indgår en spørgeskemaundersøgelse om befolkningens holdninger til det at bo på landet. Ligeledes afspejles forskernes ønske om at påvirke den offentlige planlægning i tværvideenskabelige publikationer om emnet, som f.eks. antologien *Landdistrikterne 1950-2000* (anmeldt i *Historie*, 1999, 2).

Gunnar Solvangs nye bog, *Husmandsliv under afvikling*, er det indtil dato mest ambitiøse forsøg på at belyse et nutidigt landdistriktssamfund, nærmere betegnet beboerne på Kær Halvø nord for Sønderborg. Formålet er at danne et »helhedsbillede«, hvori indgår såvel landboernes nutidige livsvilkår som den historiske baggrund for disse livsvilkår. Denne tværvideenskabeligt anlagte, holistiske undersøgelse blotlægger imidlertid det alsiske landdistriktssamfund som et »mikrokosmos«, dvs. som et konkret, geografisk afgrænset samfund, der antages at afspejle den generelle udviklingstendens på landsplan. Hermed bliver hensigten med bogen også, på et mere overordnet plan, at tilvejebringe dels en »basisviden« for forskningen, dels et »brugbart vidensmateriale« i den fremtidige planlægning.

Husmandsliv under afvikling kan deles op i fire hoveddele: en historisk gennemgang af husmandskolonien Rønhave 1925-75, en gennemgang af strukturudviklingen inden for landbruget siden 1970'erne, en skildring af områdets nuværende beboere samt en bebyggelses- og landskabshistorisk gennemgang af Kær Halvø og Rønhave-kolonien.

Den første del fremstår som en forkortet udgave af bogen *Husmandsliv*, som Solvang udgav i 1984. Her berettes der om oprettelsen af 25 statshusmandsbrug i 1925, udstykket af en prøjsisk domænegårds jorde, der endnu længere tilbage igen havde været herregårdsmarker. Solvang fortæller levende om fællesskabet i den relativt homogene gruppe af husmænd. Dette fællesskab bestod ikke alene i et økonomisk samarbejde, der blandt andet omfattede fælleseje af redskaber og maskiner, men også i et socialt samvær, der rakte ud over snævre naborelationer. Om vinteren var det således almindeligt, at husmændene aflagde hinanden »aftenvisitter«, ligesom hele husmandskolonien jævnligt samlede ved festlige lejligheder og i forbindelse med foreningsmæssige aktiviteter. »Kampen om jorden« gav dog anledning til en del konflikter. Efter 1945 opløstes det gamle fællesskab gradvist. Mekanisering, rationalisering og – fra omkring 1970 – specialisering inden for de enkelte bedrifter medførte, at husmændene til stadighed blev mindre økonomisk afhængige af hinanden, hvorfor det gamle samarbejdsmonter efterhånden smuldrede. Aftenvisitterne forsvandt, husmændenes kontaktnet blev bredere end tidligere, nu ville de selv vælge, hvem de ville omgås – en udvikling, der også skal ses i sammenhæng med, at det fra og med 1960'erne blev almindeligt at have sidebeskæftigelse uden for kolonien.

Årsagen til brugenes faldende rentabilitet afdækkes i bogens anden del. Industrialisering og øget sammenlægning inden for landbrugserhvervet forklares her ikke blot ud fra den teknologiske udvikling og de internationale priskonjunkturer, men også ud fra den offentlige lovgivning på området, som har fundet sted siden slutningen af 1960'erne. Resultatet heraf afspejler sig da også i Solvangs mikrokosmos, Rønhave-kolo-

nien, hvor alle brug i perioden op til 1998 nedlægges bortset fra en enkelt »svinefabrik«, der på dette tidspunkt så at sige har opædt jorden fra de øvrige.

I tredje del – mere end en tredjedel inde i bogen – begynder Solvang at behandle det, han selv betegner som bogens hovedproblematik, nemlig: »Hvem er de nye lokalsamfundsborgere?«. Kapitlet om de nye, ikke-agrarer tilflyttere, der er blevet til på baggrund af 35 kvalitative interviews i løbet af sammenlagt tre måneders feltarbejde, fremstår her som bogens mest originale forskningsbidrag. Af kapitlets knap hundrede sider fremgår det, at tilflytterne bevidst har valgt at bo på landet fremfor i byen, primært ud fra ønsker om »kontakt til naturen«, om at tilgodese »børnenes muligheder for udfoldelser i (...) frie omgivelser« samt ud fra ønsket om »et vist fællesskab i lokalsamfundet«. Næsten alle de nye tilflyttere er pendlere, så det er ikke de erhvervmæssige muligheder, der trækker, men derimod »bostedet, omgivelserne, naturen og landskabet som facetter i et betydningsfuldt aktivitets- og oplevelsesfelt med alle de muligheder for fritidsudnyttelse, som det rummer«.

I bogens sidste del ryger læseren på en noget abrupt måde ind i en kulturhistorisk gennemgang af områdets bebyggelses- og landskabsmæssige udvikling fra omkring 1600 til i dag. Denne munder ud i en kritik af den hidtidige landskabsplanlægning for Kær Halvø og et forsvar for bevarelse af »fortidens kulturspor«, forstået som spor, der »spænder over den nationale, regionale og lokale kulturhistorie og indeholder en høj grad af fortælleverdi, som endnu på mangfoldige steder lader sig aflæse i halvøens landskab og bebyggelse«.

Husmandsliv under afvikling er en smuk kvalitetsbog, flot indbundet, med et perfekt layout og mange sort-hvide fotografier af personer, bygninger og

landskaber, der fanger læseren, fordi de fortæller spændende historier om konkrete mennesker i et konkret, geografisk rum. Man føler næsten en genkendelsens glæde – som om de billeder og de beretninger, der knytter sig til de forskellige husmandsfamilier op gennem tiden, fortæller ens egen slægtshistorie: historien om hvem vi danskere er, og hvor vi kommer fra.

Solvang skriver overalt klart og letforståeligt. Alligevel forekommer bogen ikke hundrede procent gennemarbejdet, hvilket de mange trykfejl også vidner om. Mere alvorligt er det dog, at dens forskellige dele bærer præg af en vis sammenstykkethed. Kapitlet om Kær Halvøs 400-årige historie misklæder simpelthen bogen, om end det i sig selv rummer nok så megen interessant, lokalhistorisk dokumentation. Pladsen kunne måske være brugt til større fordybelse inden for afsnittet om de nye tilflyttere – det fokus, bogtitlen lover, men som Solvang ikke helt formår at føre igennem. Dette rækker dog ikke ved det forhold, at Solvang med *Husmandsliv under afvikling* på fornem vis har afrundet sin undersøgelse af Rønhave-kolonien og har givet et højst værdifuldt vidnesbyrd for ikke blot den fremtidige landboforskning og offentlige planlægning, men i det hele taget for kommende generationer af danskere. Og så er bogen endog udgivet i jubilæumsåret for den første statshusmandslov i 1899!

Gunnar Lind Haase Svendsen

Karsten Kjer Michaelsen og Birthe Kjer Michaelsen (udg.): *Peter S. Petersens Erindringer – en kilde til den danske bosættelse i Dannebrog, Nebraska 1871-1895*. (Odense Bys Museer, 1999). 239 s., 225 kr.

Peter S. Petersens Erindringer føjer sig til den voksende række af publikationer, der siden Odense Bys Museers udstilling

1997-98 om »Danskerne på prærien« er blevet trykt om de danske bosættere, der i anden halvdel af det 19. århundrede grundlagde tre små »danske« præriebebyggelser i Howard County, Nebraska: Dannebrog, Dannevirke og Nysted. Fra arkæologen Karsten Kjer Michaelsens hånd er i forvejen kommet *Danskerne på prærien* (1997) og *Dannebrog på prærien* (1998), og museumschef Torben Grøngaard Jeppesen står i begreb med at udgive et arbejde om Dannebrog-pioneren Lars Hannibal. Når man betænker, hvor lille en del af de knap 300.000 officielt registrerede danske udvandrere til USA 1868-1914, der endte i Howard County (i 1890 kulminerede tallet med 1.153), må man konstatere, at de har været udsat for en ganske massiv forskningsmæssig bevågenhed. I det hele taget har der inden for de sidste par årtier været en tendens blandt migrationsforskere til at fastholde et mikrohistorisk perspektiv i udforskningen af udvandringen til Amerika, mens ansatserne til syntesedannelse har været få og spredte.

Peter S. Petersens Erindringer er beretningen om knægten Peter fra Møgelvang syd for Thisted, der i 1872 i en alder af 11 år sammen med sine forældre og tre søskende udvandrede til Amerika, efter at forældrene havde konkluderet, at deres lille jordstykke på 10-12 tdr. land ikke ville kunne sikre deres børns fremtid. Efter to katastrofale måneder i Chicago, hvor både Peters moder og lillebror Anton på 1 år døde af sygdom (to år forinden havde Peter mistet to søskende i Danmark), rejste resterne af familien sammen med faderens fætter og nogle danske venner vestpå til præriestaten Nebraska, hvor Peters far etablerede sig på et homestead i udkanten af den nys grundlagte Dannebrog-koloni. Her opbyggede faderen, der snart giftede sig med sin afdøde hustrus søster (da sidstnævnte siden døde, giftede han sig med sin svogers